

УДК 342.922

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Карелін В.В., к. ю. н.,
викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Академія Державної пенітенціарної служби України

Стаття присвячена розгляду класифікації адміністративно-правових режимів у сфері виконання покарань. Ми проаналізували критерії класифікації адміністративно-правових режимів і дійшли висновку щодо критерію класифікації адміністративно-правових режимів у сфері виконання покарань України.

Ключові слова: адміністративне право, адміністративно-правовий режим, класифікація адміністративно-правових режимів, сфера виконання покарань.

Статья посвящена рассмотрению классификации административно-правовых режимов в сфере исполнения наказаний. Мы проанализировали критерии классификации административно-правовых режимов и пришли к выводу о критерии классификации административно-правовых режимов в сфере исполнения наказаний Украины.

Ключевые слова: административное право, административно-правовой режим, классификация административно-правовых режимов, сфера исполнения наказаний.

Karelin V.V. CONCEPTUAL APPROACHES TO CLASSIFICATION OF ADMINISTRATIVE MODES IN AREA OF CRIMINAL SANCTIONS EXECUTION

The article is sanctified to problems of classification of administrative modes in area of criminal sanctions execution. We have analyzed criteria for classification of administrative modes and concluded that criteria for classification of administrative modes in area of criminal sanctions execution of Ukraine.

Key words: administrative law, administrative mode, classification of administrative modes, area of criminal sanctions execution.

Постановка проблеми. В історії розвитку людства управлінські відносини у сфері виконання покарань завжди займали особливе місце у суспільних відносинах, що пов'язано з особливостями системи виконання кримінальних покарань. Сучасний етап становлення України характеризується проведенням радикальних реформ у всіх галузях держави і суспільства. Зміни, що відбуваються в економічному, політичному та суспільному житті країни, неминуче призводять до необхідності вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, зокрема тих, що виникають в управлінській діяльності у сфері виконання покарань.

Ступінь розробленості проблеми. Дослідження проблеми класифікації адміністративно-правових режимів у сфері виконання покарань є однією із малодосліджених проблем як у загальній теорії права, науці кримінально-виконавчого права, а також безперечно науці адміністративного права, оскільки на сьогоднішній день адміністративно-правові режими у сфері виконання покарань значною мірою не досліджувалися.

Слід зазначити, що проблеми адміністративно-правових режимів досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні автори, а саме: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Є.Ю. Бараш, В.В. Белевцева, Ю.П. Битяк, О.Г. Братель, А.С. Васильєв, І.П. Голосніченко, В.В. Зуй, С.В. Ківалов, Т.О. Коломоєць, В.М. Комарницький, А.Т. Комзюк, С.О. Кузніченко, С.К. Могил, Т.П. Мінка, В.Я. Настюк, С.В. Петков, В.М. Плішкін, М.М. Тищенко та інші. Велику допомогу в дослідженні вказаного інституту надало вивчення праць закордонних та радянських учених: С.С. Алексєєва, Ф. Ардана,

Д.М. Бахраха, Д.М. Власова, В.М. Григор'єва, Ж. Гримо, А.В. Грязнова, В.В. Гуштіна, О.Л. Дубовика, Р. Драго, А.Е. Жалінського, О.П. Коренєва, Ю.М. Козлова, А.М. Ларіна, С.В. Лебедь, В.В. Лозбінева, І.Л. Петрухіна, Б.Н. Порфир'єва, С.В. Пчелінцева, В.Б. Рушайло, С.Д. Хазанова та інші.

Метою та завданнями статті є те, що дана публікація направлена на вирішення завдань щодо дослідження проблематики адміністративно-правових режимів у сфері виконання покарань, як передумови реформування пенітенціарної системи України.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день відбувається становлення незалежної України, і тому першочерговим завданням є забезпечення реалізації прав та свобод людини і громадянина. Тому особливого значення набувають питання забезпечення прав і свобод людини і громадянина в певних життєвих ситуаціях, коли особи потрапляють через певні обставини в установи виконання покарань, де їх життя, фізичне та психічне здоров'я можуть потрапити під загрозу внаслідок впливу негативних факторів та умов.

Кримінально-виконавчі правовідносини, які виникають при цьому, тісно пов'язані з адміністративно-правовими режимами у сфері діяльності органів та установ виконання покарань, оскільки управлінські функції є першопочатком у забезпеченні режимів тримання в установах виконання кримінальних покарань. Саме тому переосмислення підходів до управління кримінально-виконавчих правовідносин на сучасному етапі реформування пенітенціарної системи України, який характеризується прагненням суспільства

перейти від застарілої радянської системи до сучасної системи виконання кримінальних покарань, є необхідним і відповідає реаліям сучасного українського суспільства та вимогам міжнародних норм в галузі захисту прав людини. Адміністративно-правові режими у сфері виконання покарань мають ознаки, які притаманні режимам у інших галузях діяльності суспільства, особливо це стосується органів внутрішніх справ, Служби безпеки України та Державної виконавчої служби.

Але, у свою чергу, адміністративно-правові режими у сфері виконання покарань мають й свої особливості, що залежать, насамперед, від характеру діяльності функцій щодо забезпечення виконання і відбування покарань, системи компетентних органів, змісту їх режимної діяльності тощо. Для повного уявлення цього правового явища нам слід дослідити класифікацію адміністративно-правових режимів у системі органів та установ виконання покарань Державної пенітенціарної служби України.

Для розуміння класифікації адміністративно-правових режимів у діяльності органів та установ виконання покарань слід спочатку визначити, що ж саме є класифікацією, а також встановити її суть. Як вказує В.Є. Жеребкін, класифікацією називається поділ предметів на класи, зроблений таким чином, що кожен клас займає стосовно інших класів точно визначене і міцно закріплене місце [1, с. 84]. Крім того, як зазначено у підручнику «Порівняльне правознавство» за загальною редакцією В.Д. Ткаченка, класифікація (фр. англ. classification, що походить від лат. classis – клас і facio – роблю) – це система розподілу будь-яких однорідних предметів (процесів, явищ) або понять за класами, групами, відділами на основі певних загальних ознак (критеріїв) [2, с. 97].

На нашу думку, слід послатися на В.Є. Жеребкіна, який вказує, що класифікацією є такий поділ, у якому рід поділяється на види, види – на підвиди тощо. За допомогою класифікації будують струнку систему розміщення тих чи інших предметів за класами, закріпленими у таблицях, схемах, кодексах тощо. Тобто, класифікацією називається поділ предметів на класи, зроблений таким чином, щоб кожен клас займав стосовно інших класів точно визначене і міцно закріплене місце. Також він зазначає, що класифікації належить важлива роль у пізнанні й практиці. Вона дає змогу охопити вивченням предмети за єдиною основою, установити не тільки місце кожного з них, а й зв'язки одного з одним, розкриває їхню внутрішню закономірність [1, с. 84]. Ми повністю погоджуємося з думкою вищевказаного вченого, оскільки за допомогою цієї філософської категорії ми отримуємо інформацію щодо певних явищ та категорій, а також їх структурний поділ на елементи, та можемо це використати в нашому дослідженні адміністративно-правових режимів у діяльності органів та установ виконання покарань.

На наш погляд, найбільш вдале поняття запропоноване В.Д. Ткаченком, оскільки воно повністю дає нам розуміння цього фі-

лософського явища. В ньому показано, що класифікація Ф. Ардана – це, перш за все, поділ предметів (процесів, явищ) на певні структурні елементи. Також слід зазначити, що вищевказаний автор при цьому звернув увагу на те, що сукупність методів і правил класифікації та її результат становлять систему класифікації.

Система класифікації дає нам змогу встановити види класифікацій, їх структурні елементи, та на що вони спрямовані. Як слушно вказує В.Є. Жеребкін, класифікації бувають природними й допоміжними.

Допоміжна класифікація – розміщення предметів або явищ у певному порядку за певною зовнішньою ознакою. У юрисдикції до допоміжної класифікації відноситься інкорпорація законів або інших правових актів за хронологією чи алфавітом. Допоміжна класифікація дає змогу легше і швидше відшукати той чи інший предмет серед інших класифікованих предметів. Знання того, яке місце посідає той чи інший предмет, ще не створює можливості щось стверджувати про його властивості.

Природна класифікація – це розподіл предметів або явищ за групами (класами) на основі їхніх істотних ознак. Як приклад такої класифікації у юридичній науці можна навести систему права України. За предметом правового регулювання воно поділяється на такі галузі права: 1) державне право; 2) цивільне право; 3) адміністративне право; 4) фінансове право; 5) трудове право; 6) земельне право; 7) сімейне право; 8) кримінальне право; 9) судоустрій; 10) кримінальний процес та 11) цивільний процес. Кожна галузь права поділяється, в свою чергу, на правові інститути. Так, галузь державного права включає в себе інститути громадянства, виборчої системи тощо.

На відміну від допоміжної класифікації, природна класифікація стверджує можливість визначити за місцем, що посідає предмет у класифікації, його властивості, а також передбачити властивості тих предметів, які ще не відшукані, але існування котрих можна допускати, виходячи із даної класифікації. Природна класифікація при неправильній її побудові може виявитися штучною. Штучною вважається така класифікація, у якій поділ предметів на класи проведено не за істотною ознакою, а за зовнішньою, другорядною. Така класифікація викривляє взаємозв'язки між предметами та явищами і тому є непридатною для науки й практики [1, с. 86].

Відповідно до основ логіки класифікація є видом поділу поняття, але, як зазначає В.Є. Жеребкін, вона відрізняється від звичайного поділу. При класифікації поділ відбувається не за будь-якою ознакою, а за найістотнішою, такою, що визначає характер усіх останніх ознак предметів, котрі класифікуються, і дає змогу установити для кожного класу чітко визначене, постійне місце серед інших класів [1, с. 85]. У зв'язку з зазначеним зрозумілим стає питання про складність вибору критеріїв класифікації, оскільки при вирішенні даної проблеми є можливим використання різних підходів, що обирають в

якості критеріїв різні ознаки предметів, що класифікуються. Звідси випливає принципова можливість множинності класифікацій, які побудовані за різними критеріями і здійснюються з різною метою. Проте при класифікації правових систем найбільший пріоритет повинні мати критерії юридичного характеру.

На думку М.М. Марченка, критерії правової класифікації повинні відповідати таким вимогам: мати у своїй основі постійні, фундаментальні, а не тимчасові та випадкові фактори; бути більш-менш визначеними ознаками-критеріями; мати сталий об'єктивний характер; вирізняти основний, домінуючий критерій у разі, коли в основу класифікації правових систем покладено не одну, а кілька ознак-критеріїв [3, с. 142]. Будь-яка класифікація відносна. Із розвитком науки вона уточнюється, доповнюється, замість однієї класифікації створюється нова, більш адекватна дійсності. Кожна класифікація приблизна, вона лише приблизно розкриває зв'язки між предметами, що класифікуються.

Необхідність класифікації в юридичній науці обумовлюється тим, що класифікація допомагає встановити найбільш важливі, загальні для всіх правових явищ якості, сприяє їх більш глибокому пізнанню, дозволяє зафіксувати закономірні зв'язки між феноменами права. Класифікація полегшує визначення місця і ролі конкретного елемента в загальній правовій системі, дає змогу робити обґрунтовані прогнози щодо шляхів подальшого розвитку як окремих правових норм чи явищ, так і їхньої сукупності в цілому, сприяє уніфікації чинного законодавства й удосконаленню національних правових систем [3, с. 143]. Проте, хоча кожна класифікація в тій чи іншій мірі є умовною відносно до суб'єкта, який її здійснює, та його здатності розрізняти ознаки об'єктів класифікації, все ж вона допомагає спростити спілкування людей та пізнавальний процес, дозволяючи оперувати більш вузькими і конкретними поняттями.

Так як поняття адміністративно-правового режиму є правовою категорією, то нам слід визначити, що ж є юридичною класифікацією. С.О. Кузніченко у своїй праці зазначає, що юридична класифікація – це система пов'язаних понять (класів, об'єктів) у будь-якій галузі знань або діяльності людини, що використовується як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями та класами об'єктів [4, с. 46]. Ми вважаємо, що зазначене визначення є досить чітким та вичерпним, оскільки воно нам дає повне уявлення про неї.

За допомогою юридичної класифікації або, як її ще називають, правової ми зможемо встановити, які адміністративно-правові режими характерні органам та установам виконання покарань. Проаналізувавши зазначені погляди, слід зробити висновок, що юридичні класифікації повинні ґрунтуватися на критеріях, що визначають правовий зміст з урахуванням специфіки суспільних відносин, що регулюються. Виходячи з визначення правової класифікації, ми можемо дати визначення класифікації адміністративно-правових режимів у пенітенціарній системі України. Зокрема класифікація адміністративно-правових ре-

жимів у пенітенціарній системі України – це розподіл режимів централізованого регулювання кримінально-виконавчих відносин, що регламентується нормами адміністративного і кримінально-виконавчого законодавства, які забезпечують діяльність у сфері виконання та відбування кримінальних покарань як адміністрацією та обслуговуючим персоналом Державної пенітенціарної служби України, так і засудженими, які безпосередньо відбувають покарання.

Своєрідну класифікацію адміністративно-правових режимів пропонує Т.О. Коломоець, яка поділяє її на такі структурні елементи: 1) за територією: загальнодержавні й такі, що діють в окремих регіонах або місцях (режим прикордонної зони); 2) за часом дії: постійні, тимчасові та ситуаційні; 3) за глибиною змін у конституційному статусі громадян та організацій: звичайні та спеціальні; 4) за масштабами волі громадян та організацій у використанні їхніх можливостей для реалізації суб'єктивних прав: пільгові та обмежувальні; 5) за окремими об'єктами: режими заповідників; вогнепальної зброї; 6) за видами діяльності: оперативно-розшукової діяльності, підприємницької діяльності тощо [5, с. 115]. Така класифікація є досить слушною і зрозумілою, оскільки вона дає чітку уяву про діяльність адміністративно-правових режимів у певних видах діяльності.

Незважаючи на значення запропонованої Т.О. Коломоець класифікації, слід звернутись до більш широкої та ґрунтовної класифікації Ю.А. Тихомирова, який вирізняє три групи адміністративно-правових режимів. Різноманітність адміністративно-правових режимів спонукала його дати їм класифікацію за критерієм мети режимів. Перша група охоплює адміністративно-правові режими для певних державних станів (надзвичайного, воєнного стану, охорони державних кордонів, митних кордонів, регулювання зовнішньоторговельної діяльності, включаючи протекціонізм та ін.). Друга група включає в себе функціональні адміністративно-правові режими, які покликані забезпечувати функції управління і сфери діяльності (податкової, санітарної, екологічної тощо). Третя група режимів включає режими легалізації, що стосуються як офіційної реєстрації юридичних і фізичних осіб, так і регламентації нормативних вимог певних видів діяльності [6, с. 404].

Ю. П. Битяк вказує, що адміністративно-правові режими класифікують за такими критеріями: за масштабом волі громадян і організацій у використанні своїх можливостей для реалізації суб'єктивних прав, за часом дії за територією дії, за окремими об'єктами.

За масштабом волі громадян і організацій у використанні своїх можливостей для реалізації суб'єктивних прав виділяють пільгові та обмежувальні режими. Перші надають громадянам і організаціям додаткові права й свободи або пільги під час здійснення ними певних прав чи свобод, наприклад, пільги для учасників бойових дій. Другі, навпаки, запроваджують особливі права використанні громадянами й організаціями своїх прав і свобод, або встановлюють заборону на здійснення ними

певних прав і свобод, наприклад, ліцензування окремих видів підприємницької діяльності. За глибиною змін у конституційному статусі громадян і організацій розрізняють звичайні та надзвичайні режими. Ми погоджуємося з Юрієм Прокоповичем, оскільки, він вказує, що перші не змінюють конституційного статусу громадян і організацій; другі суттєво обмежують їх права й свободи, вводять особливий порядок здійснення окремих видів конституційних прав і свобод.

За часом дії виділяють постійні (паспортний режим) або короточасні, ситуаційні (надзвичайний стан) режими.

За територією дії розрізняють режими, що діють на всій території України або в окремих її регіонах чи місцях (режим прикордонної зони).

За окремими об'єктами виділяють режими заповідників, вогнепальної зброї, отруйних речовин тощо. За видами діяльності розрізняють режими оперативно розшукової діяльності, окремих видів підприємницької діяльності та ін. [7, с. 270].

Автор дає повну та вичерпну класифікацію, але вона є досить широкою і не може бути прийнятою за основу класифікації адміністративно-правових режимів органів та установ виконання покарань, оскільки нам підходить класифікація, заснована на класифікації об'єкта і предмета діяльності.

Застосування запропонованих критеріїв класифікації в межах нашого дослідження є недоцільним, так як об'єкт нашого дослідження виходить за межі однієї конкретно взятої галузі знань, у нашому випадку дослідження адміністративно-правових режимів виходить за межі адміністративного права, кримінально-виконавчого права, трудового права тощо, тобто використовує у собі міжгалузеві знання.

Л.Л. Попов встановив, що адміністративно-правові режими за своєю дією поділяються, насамперед, за спрямованістю часу дії. За вказаним критерієм адміністративно-правові режими можна розділити на два види [8, с. 315].

До першого виду адміністративно-правових режимів відносяться передбачені нормами адміністративного права режими, що мають на меті створення умов для подолання надзвичайних ситуацій та стабілізації обстановки в державі та суспільстві. Такі адміністративно-правові режими носять тимчасовий характер. До даних адміністративно-правових режимів відноситься, насамперед, режим надзвичайного стану і режим воєнного стану.

Згідно з законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» надзвичайний стан – це особливий правовий режим, який може тимчасово вводиться в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом на-

силства, і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до зазначеного Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина, та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [9].

Або режим воєнного стану. Згідно з Законом України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [10].

До другого виду адміністративно-правових режимів відносяться адміністративно-правові режими, що діють у відповідних сферах державного управління, що мають популяційно спрямованість і характеризуються постійною дією. До даних режимів відноситься, зокрема, прикордонний режим, який діє постійно і спрямований на впорядкування суспільних відносин, пов'язаних з охороною Державного кордону, режим захисту державної таємниці та ряд інших адміністративно-правових режимів [11].

За другим критерієм Л.Л. Попов встановив, що адміністративно-правові режими поділяються, насамперед, за територіальним принципом. Наприклад, режим надзвичайного стану на всій території держави і в її окремих місцевостях може вводиться за наявності обставин і в порядку, встановлених конституційним законом [9].

Указ Президента України про введення надзвичайного стану. В Указі Президента України про введення надзвичайного стану зазначаються: обґрунтування необхідності введення надзвичайного стану; межі території, на якій вводиться надзвичайний стан; час, з якого вводиться надзвичайний стан, і строк, на який він вводиться; перелік і межі надзвичайних заходів, вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням надзвичайного стану, а також перелік тимчасових обмежень прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень; органи державної

влади, органи військового командування та органи місцевого самоврядування, яким доручається здійснення заходів надзвичайного стану, та межі їх додаткових повноважень; інші питання, що випливають із цього закону [9]. В Указі Президента України про введення воєнного стану зазначаються: обґрунтування необхідності введення воєнного стану; межі території, на якій вводиться воєнний стан, час введення і строк, на який він вводиться; завдання військового командування, органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо запровадження і здійснення заходів правового режиму воєнного стану; вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану, а також перелік тимчасових обмежень прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень; інші питання, що випливають із цього закону [10].

В свою чергу, Т.П. Мінка пропонує дещо більш розширені критерії класифікації, а саме: 1) за приналежністю норм права, які здійснюють державне регулювання суспільних відносин у відповідних сферах взаємодії публічної адміністрації та з іншими суб'єктами права – на підгалузеві та інституціональні; 2) за сферами реалізації публічного інтересу весь масив адміністративно-правових режимів всередині галузі адміністративного права – на адміністративно-правові режими у сфері публічного управління (режими функціонування публічної адміністрації) та адміністративно-правові режими в адміністративно-політичній, економічній та соціально-культурній сферах; 3) за засобами правового регулювання – на прості, комплексні на міжгалузеві [12]. Ми вважаємо, що ця класифікація є правильною, оскільки вона вказує, що адміністративно-правові режими поділяються в залежності від приналежності норм права, реалізацією публічного інтересу та засобами правового регулювання. Незважаючи на наукове значення запропонованої класифікації, необхідно зазначити, що вона не визначає специфіку конкретно взятої діяльності та не враховує взаємозв'язок між елементами запропонованої класифікації, врахування якого, у межах нашого дослідження, є обов'язковим.

Провівши аналіз критеріїв класифікації адміністративно-правових режимів слід зауважити, що найбільш вдалою з урахуванням об'єкта і предмета дослідження є класифікація запропонована С.О. Кузниченко, який адміністративно правові режими поділяє на первинні (загальні) та вторинні (спеціальні) режими. Автор встановив ознаки спеціальних адміністративно-правових режимів, а саме, закріплюються в нормативно-правових актах; забезпечуються та охороняються державою; специфічним образом регламентують конкретні галузі суспільних відносин, відокремлюючи конкретні види діяльності що пов'язана з особливо значимими об'єктами правового регулювання; представляє собою особливий порядок правого регулювання, що складається з сукупності юридичних засобів (дозволів, заборон, позитивних зобов'язань

та нетипових правових приписів (презумпції, фікції, дефініції та ін.), і характеризується визначенням їх угрупованням, що задає певний напрямок регулювання; є сукупністю матеріальних і процедурно-процесуальних норм; має чітко визначену мету регулювання; створює конкретну ступінь сприятливості чи несприятливості (сукупність обмежень та пільг) для задоволення інтересів суб'єктів права. В якості критерію класифікації спеціальних адміністративно-правових режимів покладена специфіка об'єкта правового регулювання. За вказаними критеріями класифікації режими, як зазначає автор, зазвичай поділяються на такі види: 1) інформаційні режими; 2) режими речовин, що мають особливу суспільну небезпеку; 3) режими державної служби; 4) митні режими; 5) прикордонні режими; 6) надзвичайні режими; 7) режими окремих видів господарчої діяльності та ін. [13]. Запропонована автором класифікація адміністративно-правових режимів має чітко виражені критерії, пов'язані з виконанням зовнішніх та внутрішніх функцій держави.

З нашої точки зору запропонована класифікація адміністративно-правових режимів була і є найбільш вдалою, проте не повною, оскільки не було зазначено, що адміністративно-правові режими поділяються на первинні та вторинні, або як їх ще називають загальні та спеціальні, до них також ще відносяться суміжні адміністративно-правові режими, які, у свою чергу, поєднують декілька видів діяльності, які переплітаються між собою.

У підсумку вважаємо доцільним виробити на підставі узагальнення точок зору науковців власні критерії класифікації адміністративно-правових режимів діяльності органів та установ виконання покарань. Зокрема адміністративно-правові режими органів та установ виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України слід поділяти за об'єктом та предметом правового регулювання на загальні, спеціальні, а також суміжні.

До загальних адміністративно-правових режимів відносяться, насамперед, ті режими, які діють під час нормального функціонування органів та установ виконання покарань, серед них є адміністративно-правові режими:

1) в залежності від суб'єкта діяльності: забезпечення діяльності Центрального органу виконавчої влади з питань виконання покарань; забезпечення діяльності територіальних органів управління центрального органу виконавчої влади з питань виконання покарань; забезпечення діяльності установ виконання покарань та слідчих ізоляторів; забезпечення діяльності служби пробації; забезпечення діяльності воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України; забезпечення діяльності підприємств установ виконання покарань;

2) в залежності від стадії проходження служби: забезпечення професійного та кваліфікаційного відбору рядового та начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби; забезпечення професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації рядового та начальницького складу Державної кримінально-виконавчої

служби; забезпечення правового статусу посадових і службових осіб органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів; забезпечення правового та соціального захисту персоналу державної кримінально-виконавчої служби України; забезпечення дисциплінарної відповідальності рядового та начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби;

3) в залежності від виду діяльності органів та установ виконання покарань: забезпечення захисту прав і законних інтересів засуджених, а також нагляду за виконанням своїх обов'язків засудженими; забезпечення відомчого контролю за діяльністю органів і установ виконання покарань; забезпечення відвідування установ виконання покарань та участі громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених; забезпечення дисциплінарної відповідальності засуджених, які відбувають покарання різних видів; матеріальної відповідальності засуджених; забезпечення умовно-дострокового звільнення від відбування покарання.

До спеціальних адміністративно-правових режимів діяльності органів та установ виконання покарань, тобто режимів, які діють стосовно окремих груп засуджених, режими в залежності від сфери дії, а також під час певних особливих або надзвичайних режимів, які вводяться на території органів та установ виконання покарань:

1) в залежності від суб'єкта виконання покарань: забезпечення виконання покарань не пов'язаних із позбавленням волі та виконання кримінальних покарань, пов'язаних із позбавленням волі стосовно чоловіків, жінок, які досягли та не досягли 18-ти річного віку;

2) в залежності від сфери дії служби щодо діяльності у сфері: контролю і нагляду за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України; матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі; застосування засобів забезпечення режиму в органах та установах виконання покарань; забезпечення оперативного-розшукової діяльності; забезпечення короткочасних виїздів за межі виправних і виховних колоній; суспільно-корисної праці засуджених; забезпечення звільнення від відбування покарання; забезпечення допомоги особам, які звільнені від відбування покарання, контролю і нагляду за ними.

3) в залежності від стану, який вводиться в установах виконання покарань: режиму особливих або надзвичайних умов в установах виконання покарань.

Суміжні адміністративно-правові режими діяльності органів та установ виконання покарань – це, перш за все, режими, які взаємопов'язані і взаємодіють з іншими правоохоронними органами урядовими та неурядовими інституціями у сфері виконання покарань:

1) в залежності від сфери взаємодії у вирішенні питань: фінансування діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України; участі громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених; застосування до засуджених заходів медичного характеру, медико-санітарного забезпечення засуджених, а також примусового медичного лікування;

забезпечення прокурорського нагляду за виконанням кримінальних покарань; придбання засудженими до позбавлення волі продуктів харчування і предметів першої потреби літератури і письмового приладдя; забезпечення зв'язку засуджених із зовнішнім світом;

2) в залежності від організації взаємодії з іншими правоохоронними органами, урядовими та неурядовими інституціями у сфері виконання покарань: у виді штрафу та виконання покарання у виді конфіскації майна (адміністративно-правові режими взаємодії Державної виконавчої служби з іншими урядовими та неурядовими інституціями); при виконанні покарання у виді громадських робіт, виправних робіт, позбавлення права обіймати певні посади та займатись певною діяльністю, підготовки досудової доповіді, здійснення пенітенціарної пробації, здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарань із випробуванням, звільнених вагітних жінок та жінок, які мають дітей віком до 3-х років (адміністративно-правові режими взаємодії органу пробації з іншими урядовими та неурядовими інституціями); при виконанні покарання у виді обмеження волі (адміністративно-правові режими взаємодії виправного центру з іншими урядовими та неурядовими інституціями); при виконанні покарання у виді арешту (адміністративно-правові режими взаємодії арештного дому з іншими урядовими та неурядовими інституціями); при виконанні покарання у виді позбавлення волі, довічного позбавлення волі (адміністративно-правові режими взаємодії виправної колонії з іншими урядовими та неурядовими інституціями); при виконанні покарання у виді позбавлення волі щодо неповнолітніх (адміністративно-правові режими взаємодії виховної колонії з іншими урядовими та неурядовими інституціями) тощо;

2) в залежності від організації взаємодії щодо здійснення нагляду та контролю за виконанням кримінальних покарань адміністративно-правові режими слід класифікувати за суб'єктами, які здійснюють нагляд та контроль: при здійсненні прокурорського нагляду за виконанням покарань, відомчого контролю за виконанням кримінальних покарань, контролю іншими державними та громадськими інституціями, міжнародного контролю тощо.

Висновки. Вказуючи на систему адміністративно-правових режимів, ми дійшли висновку, що на сьогоднішній день вона не прописана в жодному законі чи відомчому нормативному акті, хоча вона реально існує. На нашу думку, систему адміністративно-правових режимів слід законодавчо закріпити у Законі України про Державну кримінально-виконавчу службу України, оскільки вона є основною складовою управління Державної кримінально-виконавчої служби України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Жеребкін В.С. Логіка [Текст]: підручник / В.С. Жеребкін. – 10-е вид., стер. – К.: Знання, 2008. – 255 с.
2. Ткаченко В.Д. Порівняльне правознавство підручник / В.Д. Ткаченко, С.П. Погребняк, Д.В. Лук'янов; За ред. В.Д. Ткаченка. – Х.: Право, 2003. – 274 с.

3. Марченко М.Н. Теория государства и права / М.Н. Марченко. Теория государства и права: учебник / Под ред. М.Н. Марченко. – М.: издательство «Зерцало», 2004. – 376 с.

4. Кузнiченко С.О. Становлення та розвиток інституту надзвичайних адміністративно-правових режимів в Україні : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07 / С.О. Кузнiченко – Х., 2010. – 382 с.

5. Адміністративне право України [Текст]: навч. посіб. / В.К. Шкарупа [та ін]; заг. ред. Т.О. Коломоєць, Г.Ю. Гулевська; Державний вищий навчальний заклад «Запорiзький національний ун-т». – К.: Істина, 2007. – 216 с.

6. Тихомиров Ю.А. Курс административного права и процесса: Учебник / М.Ю. Тихомиров. – М.: изд-во Тихомирова М.Ю., 1998. – 798 с.

7. Адміністративне право України: підручник / [за заг. ред. Ю.П. Битяка]. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.

8. Попов Л.Л. Административное право России: учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. / Л.Л. Попов. – М.: «Прспект», 2010. – 513 с.

9. Закон України про правовий режим надзвичайного стану від 16.03.2000 № 1550-III. – [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний веб портал. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>.

10. Закон України про правовий режим воєнного стану від 06.04.2000 № 1647-III. – [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний веб портал. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1647-14>.

11. Закон України «Про Державну прикордонну службу України» від 03.04.2003 № 661-IV. – [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний веб портал. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/661-15>.

12. Мінка Т.П. Особливості класифікації адміністративно-правових режимів / Т.П. Мінка // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 453–458. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/FP_index.htm_2012_3_80.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMA GE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/FP_index.htm_2012_3_80.pdf).

13. Кузнiченко С.О. Феномен правового режиму в адміністративному праві / С.О. Кузнiченко // Форум права. – 2007. – № 1. – С. 109–112. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.

УДК 342.95

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В АДМІНІСТРАТИВНО-ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ

Лазарева М.І., старший викладач
кафедри адміністративного та господарського права
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Стаття присвячена розкриттю особливостей адміністративно-політичної сфери як об'єкта державного управління й визначенню специфіки здійснення державного управління в адміністративно-політичній сфері.

Ключові слова: управління, державне управління, адміністративно-політична сфера, управління в адміністративно-політичній сфері.

Статья посвящена раскрытию особенностей административно-политической сферы как объекта государственного управления и определению специфики осуществления государственного управления в административно-политической сфере.

Ключевые слова: управление, государственное управление, административно-политическая сфера, управление в административно-политической сфере.

Lazareva M.I. FEATURES OF PUBLIC ADMINISTRATION IN ADMINISTRATIVE AND POLITICAL SPHERE

Article is devoted to peculiarities of administrative and political sphere as an object public administration and the definition of the specificity of the public administration in the administrative and political sphere.

Key words: management, public administration, administrative and political sphere, management of the administrative and political sphere.

Постановка проблеми. Існує кілька чинників, які обґрунтовують актуальність теми статті.

По-перше, відбувається переосмислення місця адміністративного права в системі права України. За останні двадцять років відбувалася поступова трансформація адміністративного права з управлінської галузі права в поліструктурну галузь права, де забезпечення й захист прав і свобод людини та громадянина має першочергове значення. Такий підхід суттєво позначився як на способах адміністративно-правового регулювання, так і методах реалізації повноважень органами виконавчої влади. Сьогодні держава в особі своїх органів не тільки встановлює приписи й заборони, а широко використовує дозвіл

як спосіб правового регулювання. Органи ж державної виконавчої влади не зловживають примусом як основним методом реалізації своїх повноважень, а намагаються гармонічно поєднувати переконання, заохочення та примус у своїй діяльності. Зазначені зміни більшою мірою відбулися в управлінні економічною й соціально-культурною сферами суспільних відносин. Але варто визнати, що такі зміни (хоча й меншою мірою) торкнулися й управління в адміністративно-політичній сфері. Особливо це помітно по діяльності Міністерства закордонних справ України та Міністерства юстиції України.

По-друге, завжди виникають суперечливі думки щодо доречності виділення адміністративно-політичної сфери в Особливі частині